

PETRE STOICA – FRIENDSHIPS ON THE REALM OF LITERATURE**PETRE STOICA – AMITIÉS SUR LE ROYAUME DE LA LITTÉRATURE****PETRE STOICA – PRIETENII PE TĂRÂMUL LITERATURII*****Viviana MILIVOIEVICI**Academia Română – Filiala Timișoara,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
viviana.poclid@yahoo.com**Abstract**

During his existence, Petre Stoica had numerous literary friends, from the same generation, or even from the one of his precursors. The strong bonds between them, the elective affinities, were surprised not few times in the remarkable lines, laid in his books of memoirs. These lines represent even today permanencies of a defining existence, of an accomplished life on this wonderful realm of the indestructible heartfelt connections, of the true friendship.

Both the memoirs, and the journal fragments, represent a landmark in Petre Stoica's spiritual bibliography. In equal measure, they help us understand Petre Stoica, the man and the writer.

Résumé

Pendant son existence, Petre Stoica a eu nombreux amis littéraires, de la même génération, ou même de celle de ses précurseurs. Les fortes liaisons entre eux, les affinités électives, ont été surprises beaucoup des fois en files remarquables, assises dans ses livres de mémoires. Ces files constituent même aujourd'hui permanences d'une existence définitoire, d'une vie accomplie sur ce royaume merveilleux des liaisons de cœur indestructibles, de la vraie amitié.

Les mémoires et les fragments de journal constituent un repère dans la biographie spirituelle de Petre Stoica. Nous aident, en égale mesure, à comprendre l'homme et l'écrivain Petre Stoica.

Rezumat

În decursul existenței sale, Petre Stoica a avut numeroși prieteni literari, din aceeași generație, sau chiar din cea a înaintașilor săi. Legăturile strânse dintre aceștia, afinitățile electivă, au fost surprinse nu de puține ori în rânduri remarcabile, așternute în cărțile sale de amintiri. Rândurile acestea constituie și azi permanențe ale unei existențe definitive, ale unei vieți împlinite pe acest tărâm minunat al indestructibilelor legături sufletești, al prieteniei adevărate.

Atât memorialistica, dar și fragmentele de jurnal, constituie un reper în biografia spirituală a lui Petre Stoica. Ne ajută, în egală măsură, să-l înțelegem pe omul și pe scriitorul Petre Stoica.

Key words: *literary friendship, generation, memoirs, diary, spiritual biography***Mots-clés:** *amitié littéraire, génération, mémoires, journal, biographie spirituelle*

* Comunicare susținută în cadrul Simpozionului Științific Internațional „Banatul – istorie și multiculturalitate”, Ediția a XXI-a, și Simpozionul Științific Internațional „Literatura și presa scrisă în Banat”, Ediția a VI-a, 14-16 iunie 2016, organizat la Zrenianin (Serbia), de Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, Societatea / Fundația Română de Etnografie și Folclor din Voivodina, în parteneriat cu Academia Română – Filiala Timișoara, Asociația Română de Istorie a Presei, Cluj-Napoca, Muzeul Voivodinei, Novi Sad și Biblioteca Județeană „Lucian Blaga”, Alba Iulia

Cuvinte cheie: prietenie literară, generație, memorialistică, jurnal, biografie spirituală

Ca orice scriitor respectabil, Petre Stoica a avut numeroși prieteni literari, din aceeași generație, sau chiar din cea a înaintașilor săi. Legăturile strânse dintre aceștia, afinitățile elective, au fost surprinse nu de puține ori în rânduri remarcabile, așternute în cărțile sale de amintiri. Rândurile acestea constituie și azi permanențe ale unei existențe definitorii, ale unei vieți împlinite pe acest tărâm minunat al indestructibilelor legături sufletești, al prieteniei adevărate.

Memoriile bănațeanului Petre Stoica sunt cuprinse în filele volumelor *Amintirile unui fost corector* (1982) și *Caligrafie și culori* (1984). Pe lângă acestea, notațiile aproape zilnice din jurnalele sale, *Viața mea la țară* (1988) și *Însemnările cultivatorului de măr* (1998) (reeditare a jurnalului apărut în 1988), reîntregesc un destin cultural într-un spațiu vast, atât al literaturii române, cât și universale.

Ca specie și gen literar, atât jurnalul, cât și memoriile, aparțin literaturii de frontieră, „literaturii mărturisirilor”. „...Un *jurnal* este o foaie de temperatură sufletească, spirituală” (HANDOCA, în ELIADE, 2001, 32), reprezintă adevărate „bucăți de suflet”. În literatura română, dar și în cea universală, majoritatea scriitorilor au abordat acest tip de exprimare a propriilor convingeri și idei. „Un jurnal intim sporește atenția – notează Mircea Eliade. Scriind, vezi mai clar lumea din jurul tău și îi uiți mai anevoie culorile. [...] ...Mi se pare că un jurnal e și mai realizat [...] și mai instructiv [...] dacă autorul înregistrează, în curgerea orelor, anumite imagini, situații, gânduri; dacă [...] salvează, «înghețându-le», fragmente de timp concret...”

Asemenea „fragmente de timp concret” conturează portrete ale unor scriitori importanți ai României inter și postbelice, dar, în același timp, autorul reliefează și aspecte ale epocii în care a creat și a trăit.

Amintirile lui Petre Stoica debutează cu anul în care devine proaspăt student al Universității „C. I. Parhon” din București, la secția de Filologie. Optează pentru această facultate dintr-o sete de cultură nemărginită. Optează pentru instituția bucureșteană, după cum însuși afirmă într-un interviu – „*Sub ochii mei au crescut generații...*” – , și pentru că a fost constrâns de situația politică a vremii: „...eu am venit în '50 la București și am dat examen la Filologie, dar am visat întotdeauna să fac facultatea acolo. Am avut nostalgia orașului Timișoara, cam un an aveam chiar și insomnie, dar nu mă mai puteam întoarce în Banat, pentru că părinții mei fuseseră deportați în Bărăgan. Apoi treptat-treptat, [...] Bucureștiul a devenit universul meu.” (UNGUREANU, 2010, 219) Aici, la facultate, figura lui Tudor Vianu, i-a marcat studenția. Era „dascălul fără asemuire” ce „împărtășea învățătura”, iar prelegerile sale aveau o mare popularitate în rândul tinerilor. Avea o voce calmă, era binevoitor mereu, evitând „cu bună știință spectacolul de tip călinescian, metoda de a cuceri «ca un curtezan sau un bufon». Știa că noi, cei de pe bănci, «ne-am adunat nu numai pentru a asculta un profesor, dar și pentru a primi exemplul unui om».” (STOICA, 1982, 11) Drumurile studentului Petre Stoica s-au intersectat de multe ori cu acelea ale magistrului, după cum cel dintâi afirmă: „ecourile cuvintelor, a îndemnurilor sale izvorâte dintr-o înaltă moralitate, îmi răsună neconținut în inimă. [...] Însușirea și practicarea acestor sfaturi constituie și ele o nimerită cinstire a memoriei esteticianului, filosofului, poetului și luminatului dascăl Tudor Vianu.” (STOICA, 1982, 23)

Tot în anii studenției, Petre Stoica leagă strânse prietenii cu diverși oameni ai literelor românești. Unul dintre aceștia, de care îl leagă mai mult decât o prietenie literară, o legătură de suflet, este Dimitrie Stelaru. Este cel cu care împarte și bune și rele, în adăpostul dintr-un subsol de pe strada Armenească 17 A. Este cel care „m-a inițiat în tainele scrisului, m-a învățat să rezist cu înverșunare nevoilor și m-a purtat prin medii artistice greu accesibile tânărului încă neacclimatizat cu universul fascinant al Capitalei” (STOICA, 1982, 47) – notează, cu vădită emoție, autorul.

Urmează o perioadă fructuoasă din perspectivă profesională, mai ales că îl va cunoaște pe omul care l-a ajutat și susținut enorm, A. E. Baconsky. „Papa Bac”, cum îi plăcea să-i spună. În 1956 își începe colaborarea la publicația clujeană „Steaua”, după ce, în prealabil, a trimis echipei de la Cluj, o scrisoare „prin care am aderat la principiile lor. Ei au fost emoționați, poate nu atât de

scrisoarea mea, cât de versurile pe care le-am trimis. M-au căutat și m-au publicat imediat.” (UNGUREANU, 2010, 213) Acesta a fost debutul său literar și așa a devenit colaborator voluntar și permanent al revistei, din București. „Ei au apreciat faptul că am reușit să mă strecor în casele tuturor măștrilor și să le procur material pentru sumarul revistei, material care la București nu aveau șanse să apară. De altfel așa am și ajuns în casele marilor scriitori români, începând cu Sadoveanu, Vinea, Maniu... în sfârșit, tot ce a supraviețuit catastrofei...” (UNGUREANU, 2010, 213-214), mărturisește Petre Stoica, în interviul realizat de Radu Pavel Gheo, la Iași, în 22 aprilie 2000.

Personalitatea puternică a poetului clujean i-a marcat nu numai cariera, ci și destinul literar. Îi conturează acestuia un portret în linii fine, cu accente lirice evidente: „Părea un ascet frumos, ieșit din focul purificator al lungilor nopți de veghe și meditație.” (STOICA, 1982, 77) Firea sa năvalnică este surprinsă în rândurile următoare: „...îl aud vituperând: împotriva veleitarismului agresiv și a gratuității în artă, împotriva superficialității unor factori de răspundere și a prostituării spiritual, în general. [...] ...își gravase pe blazon cuvintele: adevăr și cinste!” (STOICA, 1982, 76)

Moartea lui Baconsky îi produce o durere nemărginită, transpusă în rânduri de o sensibilitate aparte, marcate de o nostalgie a unor vremuri apuse: „Amintirile se dizolvă în neguri de aur și de violet, ca ele să reapară cândva sub înfățișarea altor siluete eterice, vorbind limbajul melancoliei sfâșietoare. Unele amintiri stăruie, dispărând în cele din urmă și acestea... cu ravagiile bătrâneții nemiloase, cu moartea? Stăruie episoade și scene, au încă o consistență puternică, se desfășoară pe partitura unor culori sclipitoare. A. E. Baconsky nu a plecat nicăieri, nici măcar în noaptea de 4 martie 1977... Spiritul lui de straniu sacerdot îmi tutelează zilele și nopțile, îmi citește gândurile, îmi cenzurează sever gesturile. Timpul trecut se conjugă cu timpul prezent...” (STOICA, 1982, 68) Astfel, figura poetului rămâne mereu vie în mintea și inima prietenului său.

De Ion Vinea, Petre Stoica se apropie în anii liceului, când ia pentru prima dată contact cu opera sa, considerându-l „prințul poeziei și al prozei, campionul imbatabil al presei noastre din perioada interbelică, avangardistul ponderat.” (STOICA, 1982, 88) În anii când lucrează ca și corector la Editura pentru Literatură Universală (fosta E.S.P.L.A. – Editura de Stat pentru Literatură și Artă), cei doi se apropie din ce în ce mai mult, urmând vizite și schimburi de scrisori pe diverse teme literare sau discuții referitoare la noile apariții editoriale ale creațiilor lui Ion Vinea. Evoluția rapidă a bolii poetului și iminentul sfârșit îl întristează profund pe Stoica. Notează câteva rânduri emoționante: „El însemna pentru mine definiția cinstei, onoarei, prieteniei. [...] Neasemuitul, seraficul bărbat de altădată...” (STOICA, 1982, 98)

Și scriitorul Adrian Maniu beneficiază de un portret bine conturat în filele amintirilor lui Pete Stoica. Îl cunoaște tot la editura la care era corector: „Înalt, cu o frunte făcută pentru lauri grei, marcat de o aproape totală calviție, în costum gri și papillon (adjuvant vestimentar de care nu se despărțea niciodată), septuagenarul a intrat pe ușa somptuoasei încăperi de la parterul editurii [...] Te izbea puternic distincția, ținuta-i de gentleman englez.” (STOICA, 1982, 102-103) În ciuda diferenței mari de vârstă dintre cei doi, – „ne despărțeau aproape patruzeci de ani, ne despărțeau și o lume, o viață, închizând în ea evenimente, bucurii, drame ce nu-mi aparțineau nici măcar în imaginație. Și pe deasupra, îl consideram și dascălul meu, poetul pe care îl situam, în ordinea preferințelor, imediat după Bacovia” (STOICA, 1982, 109), – s-a realizat o comuniune specială, la care nu visa nici în momentul când poetul Stelaru îi promisese o întâlnire cu acesta. Alături de Maniu publica la „Steaua”. Pe cel dintâi „îl impresionau permanentele solicitări ale scrisului său cinstit ca și mesajele de simpatie din partea redactorilor care o slujeau. Îl încântau calitatea revistei, curajul și nivelul ei intelectual, fără precedent în epocă.” (STOICA, 1982, 111)

Colaborând la prestigioasa revistă clujeană, are șansa să cunoască mari personalități ale culturii românești. Una dintre aceste personalități este reprezentată de „maestrul Sadoveanu”, apelativul preferat de Petre Stoica. Călătorește spre ținutul Neamțului, pentru a-l întâlni, pentru a-i solicita un fragment inedit pentru revistă, pentru numărul festiv dedicat „voievodului literelor românești.” (STOICA, 1982, 125) Afirmă, la un moment dat, că „de la Sadoveanu am învățat limba română” (ȘERBAN, 1999, 138), mai ales că în perioada copilăriei și a adolescenței vorbise (și

scrise) în grai bănăţean. Revederea, în carne şi oase, a modelului său îi provoacă o stare de bine: „Stau la dreapta domniei sale, cufundat într-o berjeră comodă. Este așa cum îl știu din noianul fotografiilor reproduse frecvent în presă. Aceeași lavalieră, același păr alb ce dă chipului, adâncit în liniște meditativă, înfățișare de patriarh. Nu lipsește nici pălăria cu boruri late, atârnată în cuierul din preajmă, printre altele de felurite culori. Doar haina simplă, în carouri, face distincția palidă între imaginea prinsă în obiectivul aparatului fotografic și ființa pe care o privesc, întrebându-mă dacă omenirea a cunoscut mulți scriitori cu o asemenea longevitate și putere de creație.” (STOICA, 1982, 125) Petre Stoica a fost fascinat de figura impunătoare a lui Sadoveanu. Mărturisește, într-un interviu, că deține aproape 800 de volume ale autorului, ediții princeps, fotografii și manuscrise inedite.

O altă importantă personalitate a scrisului românesc ce i-a marcat tinerețea este Marin Preda. Aștepta cu mare nerăbdare ziua întâlnirii cu acesta. Și, iată, această zi a sosit. L-a întâlnit la Uniunea Scriitorilor, locul în care marile concepții și idei deveneau realități, proiecte de succes. Marin Preda era o figură cunoscută în lumea literară bucureșteană, reprezenta un model pentru mai tinerii ucenici în ale scrisului taine. „Îl ascultai cu plăcere, – declară Petre Stoica – exprima o gândire lucidă și exactă, comprehensivă, cu spații în care puteai intra liniștit, fără teamă că părerile îți vor fi șfichiuite de biciul intoleranței. Poseda o cultură solidă ce i-o descopereai zilnic cu uimire.” (STOICA, 1982, 166)

Amintirile literare ale lui Petre Stoica, scrise, mai mereu, cu pana înmuiată în lira poezilor antici, conturează portrete ale unor scriitori semnificativi, care i-au marcat pe deplin existența artistică. Bacovia reprezintă modelul său suprem în arta poetică, după cum însuși afirmă. Era „o ființă coborâtă parcă din gravurile expresioniștilor înfrățiți cu umilii întregului univers.” (STOICA, 1984, 7) Pentru ca mai departe să afirme: „...marele exilat între meterezele Poeziei a dat acestei culori un reflex cromatic, o substanță, un simbol nemaicunoscute până la ivirea lui pe lume.” (STOICA, 1984, 8) Îi închină acestuia versuri, reținând următoarele: „nu l-am văzut cu medalii de aur la piept / [...] l-am văzut acolo jos printre cei de jos” (*Domnia-Sa Bacovia*).

Alteori, articolele sale vorbesc despre activitatea sa de la „Steaua” („1956, anul norocoasei mele acceptări în rândul steliștilor” (STOICA, 1984, 17)) și despre cei care publicau în revistă și îi solicitau ajutorul. Unul dintre aceștia era profesorul Aurel Gurghianu, „poetul străzii”, cum îi spunea. „*Carnetul* domniei-sale e un mozaic alcătuit din pietricele când sclipitoare, când de nuanță mohorâtă – așa se înfățișează viața, străbătută nu numai de soare, ci și de ploaie, furtună sau lapoviță scârboasă. Subiectele cărții, tabletele ei cu structuri lejere, ocolesc spectaculosul.” (STOICA, 1984, 18)

De Nichita Stănescu, unul dintre poezii cunoscuți ai „obsedantului deceniu”, îl leagă o strânsă prietenie, mai ales că au împărțit aceeași cameră, chiar același pat, aceeași țigară și chiar aceeași bucată de pâine, în vremuri de restriște: „Vâsleam din greu... [...] Scriam pe întrecutelea, felicitându-ne din sfert în sfert de oră. Nichita era ca un sifon, apăsa și țâșnea din el poezia.” (STOICA, 1984, 209) Așa declara Petre Stoica, într-un interviu publicat în revista „Tribuna”, în anul 1980. Au fost prieteni buni aproape trei decenii.

Printre portretele altor prieteni evocați în rândurile sale, se remarcă Anghel Dumbrăveanu, „pe care l-am cunoscut demult, demult, într-un timp îndepărtat...” (STOICA, 1984, 24), Teodor Mazilu („*Te uită cum ninge decembrie*”), Ion Marin Sadoveanu („*Mă chinuiesc de azi dimineață cu o frază*”), Grigore Hagiu (*Mareșalul nopților scrumite*), Nikolaus Berwanger (*Un poet care înlătură masca*), poeta Florența Albu (*Fără aplauze la scena deschisă*), Ludwig Schwarz (*Elegie pentru Ludwig*), Marius Vulpe (*Paznic la heleșteul lebedelor*), Octavian Doclin (*În pelerină de purpură*), Florin Pucă (*Fachirul cu șepcuță de apaș*).

Alte rânduri surprind fermecătorul peisaj german, atunci când scrie despre locuri vizitate sau personalități cunoscute pe aceste minunate meleaguri. (*Jurnal german I, II*) *Caligrafiile germane* sunt evocări de un lirism aparte a poezilor și prozatorilor germani: Alfred Mombert, Ernst Stadler, Peter Altenberg, Georg Trakl, Yvan Goll, Erich Kästner, Jakob Haringer, Paula Ludwig, Albrecht

Goes, Peter Huchel, Christine Busta, Johannes Bobrowski, Ernst Jandl, Anette Kolb, Erich Maria Remarque, Peter Handke.

Întrebat, la un moment dat, dacă crede în prietenii literare, Petre Stoica răspunde sincer: „Prietenii literare, presupunând că nu se întemeiază pe interese meschine, fie ele și reciproc avantajoase, au caracter sacru. Curente, mișcările, grupările literare ar fi fost de neconceput fără calde apropieri între oameni cu vederi și idealuri comune. O atracție a cristalelor, de care vorbea Goethe. Sudurile sufletești dintre artiști au forța de rezistență a bastioanelor ridicate în calea furtunii.” (STOICA, 1984, 235) Apartenența la un grup e semnalată și în interviul dat lui Robert Șerban, publicat în volumul *A cincea roată*, în care Petre Stoica afirmă, cu tărie, că toți membrii grupului se susțineau între ei, indiferent de situațiile ivite. Bunăoară, discuțiile avute în cadrul grupului aveau un efect emulator: „Fiecare mai rostea câte un vers sau vorbea despre planurile lui. În general, nu prea bârfeam bătrânii. Sigur, erau mici ironii între noi.” (ȘERBAN, 2004, 220)

Pe lângă aceste cărți de amintiri literare, jurnalul său (*Viața mea la țară și Însemnările cultivatorului de măr*) surprinde prin talentul său de evocator al unui peisaj drag sufletului. Chiar dacă notațiile nu sunt făcute zilnic, acestea constituie fragmente emoționante, de un lirism pătrunzător: „În aerul proaspăt al dimineții simt că mă năpădește o bucurie robustă.” (STOICA, 1998, 31) (6 dec.) sau: „Zi ploioasă. Vântul împrăștie mirese încărcate de senzualitate.” (STOICA, 1998, 79) (16 mart.) ori: „Bijuterii suave, găzele caligrafiază în aer mesaje adresate unui dumnezeu tainic, care tutelează lumina și căldura acestei dimineți fără seamăn.” (STOICA, 1998, 97-98) (3 mai)

Atât memorialistica, dar și fragmentele de jurnal, constituie un reper în biografia spirituală a lui Petre Stoica. Ne ajută, în egală măsură, să-l înțelegem pe omul și pe scriitorul Petre Stoica.

Bibliografie

- ELIADE, Mircea, *Textele „legionare” și despre „românism”*, notă asupra ediției și cuvânt înainte de Mircea Handoca, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001
- STOICA, Petre, *Amintirile unui fost corector*, București, Editura Cartea Românească, 1982
- STOICA, Petre, *Caligrafie și culori*, București, Editura Cartea Românească, 1984
- STOICA, Petre, *Însemnările cultivatorului de măr (Viața mea la țară, ediția a II-a)*, București, Editura Cartea Românească, 1998
- ȘERBAN, Robert, *A cincea roată*, București, Editura Humanitas, 2004
- ȘERBAN, Robert, *Piper pe limbă*, Timișoara, Editura Brumar, 1999
- UNGUREANU, Cornel, *Petre Stoica și regăsirea Europei Centrale*, București, Editura Palimpsest, 2010

